

УДК 378.035- 057.875(045)

Н. А. Сівак

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Автором розкрито сутність поняття «соціалізація студента педагогічного ВНЗ», обґрунтовано соціально-педагогічні умови соціалізації студентської молоді, узагальнено досвід упровадження у практику роботи вищого педагогічного навчального закладу соціально-педагогічних умов соціалізації студентів, окреслено перспективу вирішення задач соціального та особистого самовизначення майбутнього фахівця освітньої галузі.

Ключові слова: соціалізація, навчально-виховний процес, соціально-педагогічні умови, соціальна адаптація, діалогічна взаємодія, соціально-професійна діяльність, волонтерська діяльність, соціальний проект.

Постановка проблеми. Актуальність пошуку оптимальних шляхів підготовки студентської молоді до самостійного життя, формування її соціальної орієнтації, стимулювання особистісної самореалізації зумовлена передусім зміною освітньої парадигми, труднощами сучасного періоду в розвитку нашого суспільства, рівнем соціальних, культурних та економічних проблем. Окрім того, у значній кількості випускників вищих педагогічних навчальних закладів відсутня професійна мотивація до оволодіння педагогічною професією, відсутні відповідні гуманістичні й громадянські цінності, вони пасивні щодо громадських, студентських, волонтерських рухів та акцій, безініціативні; мають низький рівень професійних знань, умінь і комунікативних здібностей. На нашу думку, розв'язок досить не всіх вищезазначених проблем сучасного студентства можливий лише за умови систематичного, цілеспрямованого впливу соціального середовища педагогічного ВНЗ на соціалізацію студентської молоді. У контексті нашого дослідження подальшого розвитку потребують соціально-педагогічні умови соціалізації студентської молоді у вищих педагогічних навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, виокремлення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Міждисциплінарний характер наукового аналізу проблеми соціалізації відображено у

працях К. Абульханової-Славської, С. Азаренко, Б. Ананьєва, В. Андрушенка, В. Волович, М. Горлача, Г. Заїченко, І. Кального, І. Кона, А. Петровського, В. Сагатовського, Г. Смелзера та ін. Проблема формування морального досвіду та ціннісних орієнтацій, базової культури як основи соціалізації особистості стала предметом досліджень І. Беха, О. Газмана, І. Мартинюка та ін. Середсучасних українських і російських науковців, які досліджують сутність соціалізації, актуальними є напрацювання соціальних психологів (Г. Андрєєва, Н. Коваліско, Б. Паригін, А. Реан та інші); соціальних педагогів (Т. Алексеєнко, О. Безпалько, І. Зверєва, А. Капська, Г. Лактіонова, А. Мудрик, Ж. Петрочко, Н. Сейко, С. Харченко та інші).

Мета статті – обґрунтувати та упровадити соціально-педагогічні умови соціалізації студентської молоді у навчально-виховному середовищі вищого педагогічного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття соціалізації, як ми зазначали, є досить спірним, багатогранним та складним; за своїми змістовими характеристиками – це процес становлення особистості, реалізації людського в індивідові; процес формування вмінь, соціальних настанов, які відповідають соціальним ролям; процес засвоєння людиною зразків поведінки, психологічних механізмів, соціальних норм і цінностей, необхідних для ефективного функціонування індивіда в суспільстві та ін.

На основі теоретико-методологічного аналізу досліджуваної проблемисоціалізацію студента вищого педагогічного навчального закладу ми означимо як двосторонній взаємозумовлений процес взаємодії студента та соціального середовища педагогічного навчального закладу, результатом якого є сформована соціальна компетентність студента; цей процес передбачає залучення майбутніх педагогів до системи соціальних відносин шляхом засвоєння соціально-професійного досвіду і самостійного відтворення цих відносин у суб'єкт-суб'єктній взаємодії в навчально-виховному процесі педагогічного ВНЗ.

Обґрунтування соціально-педагогічних умов соціалізації студентів педагогічних навчальних закладів відбувалося з урахуванням того, що: успішна соціалізація студента педагогічного навчального закладу є запорукою його успішної професійної діяльності, пов'язаної з соціалізацією підростаючого покоління; у процесі соціалізації студентів вищих педагогічних навчальних закладів важливе значення має залучення їх до активних форм

громадської діяльності; результатом соціалізації студентів вищих педагогічних навчальних закладів є їх соціальна компетентність.

Однією із соціально-педагогічних умов є здійснення цілеспрямованого, організованого соціально-психологічного впливу на адаптацію студентів першого курсу до умов навчально-виховного процесу вищого педагогічного навчального закладу

На нашу думку, перше півріччя навчання студентів-першокурсників – це один з кризових періодів у ході соціальної адаптації (і соціалізації загалом) майбутніх педагогів. У дослідженні О. Макаренка, О. Голубевої, І. Майстренко виокремлено кілька груп студентів-першокурсників щодо їх мотивації на вибір навчання у вищих педагогічних навчальних закладах: 1) студенти, зорієнтовані на освіту як майбутню професію; 2) студенти, орієнтовані на матеріальне збагачення (можливість розпочати власну справу після завершення навчання); для них майбутній диплом педагога не є чинником професійно-педагогічної діяльності; 3) студенти, що професійно не визначилися, потрапивши на навчання за збігом певних обставин (Макаренко О. М., 2010, с. 45-49).

Науковці (Р. Бібріх, Н. Войтович, О. Панькович та ін.) розглядають адаптацію студента як комплексний, системний динамічний процес, в якому задіяні як біологічні, так і соціально-психологічні ресурси особистості (Бибріх Р. Р., 1990; Войтович Н., 1999; Панькович О., 1999.) В. Чайка пропонує виділяти кілька критеріїв успішної адаптації студента в середовищі ВНЗ: «ефективність навчальної діяльності, здійснюваної в умовах широкого доступу до інформаційних ресурсів і засобів роботи з ними; ефективність соціальних взаємодій, пов'язаних зі здійсненням навчальної діяльності; ступінь інтеграції студента із середовищем навчальної діяльності» (Чайка В. М., 2011, с. 174).

Студенти-першокурсники не можуть адаптуватися не лише до умов навчання у ВНЗ; загальна перебудова їхнього стилю життя призводить до почуття розгубленості, невпевненості у своїх силах, невдоволення навчальним процесом у вищому педагогічному навчальному закладі. Результатом таких процесів може стати накопичення втоми, виникнення стану дезадаптованості.

Інструментами забезпечення успішної адаптації першокурсників до навчання у вищому педагогічному навчальному закладі, на нашу думку, мають стати:

- ознайомлення першокурсників з формами і методами навчання у ВНЗ;

- формування у студентів інтересу до майбутньої професійно-педагогічної діяльності;

- розвиток позитивної мотивації до оволодіння вміннями й навичками педагогічної професії та ін.

Одним з найбільш ефективних організаційних механізмів забезпечення успішної адаптації першокурсників, вважаємо розробку й впровадження Центру соціально-психологічної адаптації першокурсників, який об'єднує зусилля кураторів груп, студентського активу, викладачів і співробітників, які працюють з першокурсниками. Основними формами діяльності зазначеного Центру можуть стати тренінги, круглі столи, координація роботи кураторів студентських груп, залучення першокурсників до активної соціально-професійної діяльності та ін.

Реалізація діалогічної взаємодії учасників навчально-виховного процесу.

Як свідчить аналіз наукової літератури, інтерактивні форми навчання та інтерактивні технології недостатньо реалізуються в навчально-виховному процесі вищих педагогічних навчальних закладів. У своїх працях на це вказують Л. Галіцина, С. Хлестова, Л. Шелестова та ін. (Хлестова С. С., 2011, Галіцина Л., 2005, Шелестова Л., 2003). З метою реалізації діалогу та взаємодії суб'єктів освітнього процесу, на що вказують висновки вчених, необхідним є використання інтерактивних форм роботи, найбільш популярними серед яких стали ділові ігри, тренінги, заняття нестандартної форми та ін.

У гуманістично-орієнтованому педагогічному просторі, спрямованому на соціалізацію майбутнього працівника освітньої галузі, на наше переконання, діалогічна стратегія посідає пріоритетне місце. Саме вона визначає суб'єктну повноцінність партнерів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів, хоч як би вони різнилися за віком, соціальним статусом, рівнем знань та досвідченістю. Підтвердженням цієї думки є нормативні акти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, напрацювання Національної Академії педагогічних наук України, де одним із основних завдань є саме демократизація стосунків між учасниками навчально-виховного процесу, повага гідності кожного із них (Закон України «Про вищу освіту»).

Досліджуючи сутність та специфіку педагогічної взаємодії, ми дійшли висновку про те, що вона є варіантом соціальної взаємодії, з її основними рисами, характерними ознаками і, разом з тим, реалізує

в процесі свого існування специфічну, але важливу для буття і становлення індивіда мету: сприяння соціалізації особистості.

На нашу думку, діалог — це вільний обмін думками між рівноправними співбесідниками, а діалогічність є основною характеристикою педагогічного процесу. Таким чином, у результаті дослідження було визначено педагогічний процес як діалогову (або діалогічну) взаємодію викладача та студента (у контексті нашого дослідження — вищого педагогічного навчального закладу).

Отже, наші спостереження, вивчення наукової літератури дали нам можливість стверджувати про дворівневий характер педагогічної взаємодії. Вона проявляється в тому, що взаємодія викладача та студента може здійснюватися як на суб'єкт-об'єктному рівні (імперативні та маніпулятивні впливи педагога та студента, які, наприклад, виникали під час передачі інформації від педагога до студента), так і на суб'єкт-об'єктному (діалогічне спілкування педагога та студента як двох рівноправних особистостей). Окрім того, тільки в умовах діалогу студенти розвивають особистісні якості, засвоюють загальнолюдські цінності, розвивають оцінні здібності, здебільшого зникає смисловий бар'єр, педагог та студент шукають компроміс у вирішенні різних питань, а тому і соціалізація стає більш успішною. Зазначимо, що специфіка навчально-виховного діалогу визначається цілями його учасників, умовами і обставинами їх взаємодії (Лифинцева Т. П., 1998.).

Залучення студентів вищих педагогічних навчальних закладів до волонтерства та розвиток їх громадської активності під час навчальної та позанавчальної діяльності — це одна із соціально-педагогічних умов, яка логічно пов'язана з попередньою, та стосується вільного часу студентів педагогічних навчальних закладів, адже активна соціально-професійна діяльність майбутніх педагогів відбувається, як правило, у вільний від занять час. Активні форми професійної соціально-педагогічної діяльності майбутніх педагогів виступають важливим чинником їхньої соціалізації.

Однією з найбільш розповсюджених активних форм професійної підготовки майбутніх педагогів у позанавчальній сфері є волонтерська діяльність. Як відомо з наукової літератури (З. Бондаренко, Н. Заверико, Т. Лях, О. Мурашкевич та ін.). (Бондаренко З. П., 2008, Басюк Т. П., 2006, Заверико Н. В., 1990. та ін), волонтерська діяльність є визнаним видом соціально-педагогічної діяльності в державному масштабі. Т. Лях зазначає, що волонтерство є одним зі способів соціалізації студента, оскільки дає можливість майбутньому

фахівцю реалізувати свої можливості здійснити соціально корисну діяльність (Лях Т. Л., 2009).

В основі кожної волонтерської акції лежить певний алгоритм розробки й реалізації волонтерського проекту, який може бути зреалізований в соціальному середовищі педагогічного ВНЗ або ж поза ним. Аксіологічним результатом виконання волонтерського проекту, в контексті проблеми нашого дослідження, ми вбачаємо виховання нових соціально-професійних цінностей майбутнього педагога.

Прикладами волонтерських проектів як компоненту соціального проектування у професійній підготовці майбутніх педагогів у позанавчальній сфері можуть бути: знайомство студентів з оригінальними народними художніми промислами; створення неофіційного студентського інтернет-сайту, у якому будуть детально пророблені як структура сайту, так і принципи його постійного поповнення новою інформацією й забезпечення його інформаційної відкритості, можливості будь-якій людині стати автором матеріалів. Прикладами волонтерської діяльності як компоненту соціального проектування стали також Центр підтримки сім'ї «Щастя маляти»; «Реклама в місті» — це проект, спрямований на очищення центральних вулиць міста від несанкціонованого розміщення друкованої рекламної продукції; «Зробимо місто чистим»; волонтерський проект «Подаруй дитині книгу» тощо.

На нашу думку, соціальне проектування сприяє соціальній активності, а звідси — успішній соціалізації студентів, майбутніх педагогів. Актуальність волонтерської діяльності в середовищі педагогічного навчального закладу визначається і тим, що сучасна ситуація вимагає від людей більше творчої ініціативи та активності для створення комфортних життєвих умов, необхідних для реалізації потенціалу студентів. І, як висновок, соціальне проектування може стати одним із основних інструментів як для реалізації цього потенціалу, так і для перетворення оточуючого соціального середовища та життєвих умов — не як навчальної теорії, а як повсякденної соціальної практики, що й визначає її вплив на соціалізацію майбутнього педагога-професіонала.

Таким чином, використання соціального проектування сприяє діалогізації виховного процесу, а для студентів вищого педагогічного навчального закладу — використовувати отримані знання у процесі професійної підготовки; здобувати нові знання, стати більш самостійним, впевненим, активним та ініціативним.

Формування громадської активності майбутніх педагогів відбувається й у вільний від занять час, тому важливо враховувати можливості вільного часу студентів у процесі їхньої соціалізації.

Незаперечним є той факт, що виховання (соціально-керувана соціалізація) студентської молоді в умовах вищого педагогічного навчального закладу здійснюється з врахуванням загальноприйнятих концепцій виховної роботи, соціальних змін та перспектив розвитку вищої школи. Соціалізація студентської молоді вищих педагогічних навчальних закладів розглядається нами як соціальний процес, низка соціальних явищ, взаємопов'язаних за структурою, функціями та принципами.

Висновок. Проблема соціалізації у вищій школі – це, по суті, проблема самовиховання, саморозвитку, самовдосконалення особистості студента вищого педагогічного навчального закладу, вирішення якої можливе завдяки створенню об'єктивних та суб'єктивних умов для формування студентами необхідних якостей та відношень до оточуючого світу. На нашу думку, вищим педагогічним навчальним закладам необхідно створити в процесі соціалізації культурний і професійний ідеал, до якого має прагнути кожен студент. Це образ культурного, ініціативного, прагматичного, висококваліфікованого, гуманного, морального, законослухняного громадянина України.

Таким чином, нами визначено провідні соціально-педагогічні умови, які детермінують процес соціалізації студентів у вищому педагогічному навчальному закладі та успішне формування у них соціальної компетентності.

У подальших наших дослідженнях ми звернемося до зазначених проблем.

Література

1. Бибрих Р. Р. Мотивационные аспекты адаптации студентов к учебному процессу в вузе / Р. Р. Бибрих // Психолого-педагогические аспекты адаптации студентов к учебному процессу в вузе : сб. науч. тр. – Кишинев : Изд-во Кишинев., гос. ун-та, 1990 – С. 17–27.

1. Бондаренко З. П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Бондаренко Зоя Петрівна. – К., 2008. – 247 с.

2. Войтович Н. Відмінності шкільного та студентського колективів як аспект проблеми адаптації першокурсників до умов ВЗО

/ Н. Войтович // Психологічна адаптація студентів першого курсу до умов навчання у ВЗО : зб. наук. ст. – Луцьк : Держ. ун-т ім. Лесі Українки, 1999. – С. 57–65.

3. Волонтерство як ресурс соціальної роботи у громаді : зб. ст. міжнар. наук. конф. для студ. та аспір. «Обличчя соціальної держави» в рамках проекту «Покращення якості соціальних послуг дітям та сім'ям у громаді», (Київ, 22–23 берез. 2006 р.) / [упоряд. Т. Л. Лях ; передм. Т. П. Басюк]. – К. : Християнський дитячий фонд, 2006.

4. Заверико Н. В. Становление понятия «социализация» // Перестройка и развитие социальной активности молодежи: сб. статей. Вып. 1. Запорожье: Изд-во АПН СССР, 1990. – С. 42–43.

5. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання / [упоряд. Л. Галіцина]. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с.

6. Лифинцева Т. П. Диалог // Современный философский словарь / под общей ред. В. Е. Кемерова. 2–е изд., испр. и доп. - 1998. – С. 244 – 247.

7. Лях Т.Л. Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Лях Тетяна Леонідівна. – Луганськ, 2009. – 304 с.

8. Макаренко О. М. Аналіз психологічних чинників, які впливають на формування мотивації до професійної діяльності у майбутніх педагогів-біологів / Макаренко О. М., Голубева М. О., Майстренко І. А. // Наукові записки НаУКМА. – 2010. – Т. 110 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 45–49

9. Панькович О. Проблеми адаптації у вищому закладі освіти: методика індивідуально-психологічного консультування / О. Панькович // Психологічна адаптація студентів першого курсу до умов навчання у вищому закладі освіти : зб. наук. ст. – Луцьк : Держ. ун-т ім. Лесі Українки, 1999. – С. 70–71.

10. Хлестова С.С. Формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Хлестова Світлана Святославівна. – К., 2011. – 238 с.

11. Шелестова Л. Інтерактивні технології за і проти / Л. Шелестова // Шкільний світ. – 2003. – № 12. – С. 12–17.

Н. А. Сивак

СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ СОЦИАЛИЗАЦИИ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Автором раскрыта сущность понятия «социализация студента педагогического ВУЗ», обоснованно социально-педагогические условия социализации студенческой молодежи, обобщен опыт внедрения в практику работы высшего педагогического учебного заведения социально-педагогических условий социализации студентов, очерчена перспектива решения задач социального и личного самоопределения будущего специалиста образования.

Ключевые слова: социализация, учебно-воспитательный процесс, социально-педагогические условия, социальная адаптация, диалогическое взаимодействие, социально-профессиональная деятельность, волонтерская деятельность, социальный проект.

N. Sivak

SOCIAL-PEDAGOGICAL CONDITIONS OF STUDENTS SOCIALIZATION IN HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The notion of «higher pedagogical Institutions student's socialization» the result of which is social students' youth competence has been revealed by the author; students' youth social and pedagogical conditions of socialization have been grounded: fulfilling of organized social and psychological influence on the first year students to the conditions of higher pedagogical Institutions educational process; realization of dialogical interactivity of educational process members; implementation of volunteer forms of future teachers and development of civic activity during educational and after studying activity; the experience of installing into work practice of higher pedagogical Institute of social and pedagogical conditions students' socialization has been summed up; the prospect of solving problems of social and personal self-identification of future specialist in education sphere has been pictured.

Keywords: socialization, educational process, social and pedagogical conditions, social adaptation, dialogical interactivity, social professional activity, volunteer activity, social project.

Рецензенти:

Ящук І.П. – д.пед.н., проф.,
Галус О.М. – д.пед.н., проф.

Стаття надійшла до редакції 27.09.13

УДК: 371:004

О.Г.Смілянець

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІЧНОЇ КІБЕРНЕТИКИ

В статті розглядається проблема професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Підкреслюється необхідність фахівців з економічної кібернетики для сучасної економіки та роль інформаційно-комунікаційних технологій у їх професійній діяльності. Розглядаються проблеми, які пов'язані з практичною професійною підготовкою фахівців спеціальності «Економічна кібернетика» у вузах України.

Ключові слова: економічна кібернетика, інформаційно-комунікаційні технології, професійна підготовка.

Сучасне суспільство, у якому інформація набуває ролі соціально-значущого ресурсу (на рівні з матеріальними, енергетичними, фінансовими та іншими ресурсами), потребує висококваліфікованих фахівців, які б вільно володіли інформаційно-комунікаційними технологіями та ефективно їх використовували б у своїй професійній діяльності. Для роботи у сфері економіки, сучасного бізнесу та адміністративного управління окрім фахових та спеціальних економічних знань необхідні знання на навички вільного володіння інформаційно-комунікаційними технологіями. Окрім кваліфікованих користувачів комп'ютерної техніки, сучасна економіка країни потребує фахівців, які б професійно займалися інформаційними технологіями та системами, могли б використовувати новітні програмні засоби або створювати нові програми для оптимальнішого керування економічними процесами. Саме фахівців з економічної кібернетики здатні виконувати аналіз і моделювання економічних об'єктів і задач, виконувати інформаційно-аналітичну підтримку бізнес-проектів, планувати, розроблювати, організовувати та керувати проектами інформатизації соціально-економічних об'єктів різних рівнів.

У Законі України «Про інформаційний суверенітет та інформаційну безпеку України» сказано, що інформаційні технології – це

© Смілянець О. Г., 2013